

Αυτόχθονα είδη ως μέσο διαχείρισης πολιτισμικών τοπίων

Ι. Ισπικούδης, Μ.Κ. Σιόλιου, Δ. Ορφανίδου και Γ. Κατσίδης

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Εργαστήριο Λιβαδικής Οικολογίας (286),
541 24, Θεσσαλονίκη

Περίληψη

Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια αναγνώρισης, προστασίας και προβολής της παγκόσμιας φυσικής και πολιτισμικής κληρονομιάς. Η Ελλάδα έχει να επιδείξει, εκτός από τα αρχαία μνημεία και την αξιόλογη ποικιλία των φυσικών της τοπίων, ένα σπουδαίο εθνικό κεφάλαιο, τις αυτόχθονες φυλές αγροτικών ζώων. Φυλές σπάνιες, που επί αιώνες αποτέλεσαν σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωσης των πολιτισμικών τοπίων της χώρας, συνέβαλαν στην επιβίωση και την ευημερία των κοινωνιών και κόσμησαν τα ελληνικά έργα τέχνης. Η κάθε φυλή επιβιώνει και παράγει κατά το μέγιστο στο χώρο που διαμορφώθηκε και εξελίχθηκε μέσω της φυσικής επιλογής. Συνδυάζοντας την πολιτική του τοπίου και των χρήσεων γης με κατάλληλο λιβαδοπονικό σχεδιασμό μπορεί να εφαρμοσθεί εκτατική κτηνοτροφία, βασιζόμενη στα ευέλικτα, μικρόσωμα, ανθεκτικά, αυτάρκη και άριστα προσαρμοσμένες ελληνικές φυλές, με σκοπό την αναβάθμιση των εγκαταλειμμένων λιβαδικών οικοσυστημάτων με την αύξηση της βιοποικιλότητας, τη διαχείριση των πολιτισμικών τοπίων, την ανάπτυξη του αγροτουρισμού κλπ.. Η αλληλοεπίδραση των πολιτισμικών τοπίων με τις αυτόχθονες φυλές, μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο επιστημονικής έρευνας και να εξυπηρετήσει διδακτικούς και εθνολογικούς σκοπούς. Οι αυτόχθονες φυλές είναι δυνατό να αποτελέσουν μέσο διαχείρισης των πολιτισμικών τοπίων, μέτρο αντίστασης στη γενετική ρύπανση και να προάγουν τη διατήρηση της ζώσας κληρονομιάς μας.

Λέξεις κλειδιά: Πολιτική τοπίου, εκτατική κτηνοτροφία, αγροτουρισμός.

Εισαγωγή

Τα παραδοσιακά/πολιτισμικά τοπία, τα οποία αναγνωρίζονται ως φυσική και πολιτισμική κληρονομιά ενός λαού, είναι δυναμικά τοπία που διατηρούν ενεργητικό κοινωνικό ρόλο, είναι άρρηκτα δεμένα με τον παραδοσιακό τρόπο ζωής και η εξελικτική τους διαδικασία συνεχίζεται. Η πολιτική του τοπίου επισημαίνει την αναγκαιότητα, όχι μόνο της προστασίας και διατήρησής τους, αλλά και της δημιουργικής διαχείρισής τους. «Ο όρος διαχείριση του τοπίου περιλαμβάνει όλες τις δράσεις που αποσκοπούν, πάντα με προοπτική αειφορικής διαχείρισης, στη διατήρηση του τοπίου με στόχο την καθοδήγηση των αλλαγών του τοπίου που προέρχονται από κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές εξελίξεις» (Σιόλιου - Καλουδοπούλου και Ισπικούδης 2004). Ως μέσο διαχείρισης μπορούν και πρέπει να χρησιμοποιηθούν τα αυτόχθονα είδη, αφού άλλωστε αποτελούν στοιχεία των πολιτισμικών τοπίων στη χώρα μας και μάλιστα διατηρούν με αυτά σχέση αλληλεπίδρασης.

Η σπουδαιότητα των αυτόχθονων φυλών ζώων εναπόκειται όχι μόνο στην οικονομική αλλά και στην οικολογική, πολιτισμική και περιβαλλοντική τους αξία. Αφενός ήταν άρρηκτα συνδεδεμένες με την οικονομία της υπαίθρου, αφετέρου οικολογικά προσαρμόστηκαν πλήρως στο τοπικό φυσικό περιβάλλον (Solti et al. 2000). Η πολιτισμική αξία των αυτόχθονων φυλών συνίσταται στην ιστορική μαρτυρία για το ρόλο τους στην αγροτική-δασική οικονομία, αφού έπαιζαν σημαντικό ρόλο στην αγροτική ιδιοκτησία και στην

κοινωνική ζωή της υπαίθρου. Οι αυτόχθονες φυλές ζώων συνδέονται με την πολιτισμική κληρονομιά του λαού μας, αφού συνέβαλαν στη συντήρηση αρχαίων τοπικών παραδόσεων. Παραδοσιακές μορφές κτηνοτροφικών συστημάτων, όπως ο νομαδισμός, είναι άμεσα συνδεδεμένες με συγκεκριμένες φυλές ζώων. Πολλές φορές κατά τη διάρκεια των προηγούμενων αιώνων, η προσαρμογή των ανθρώπων σε τοπικές οικολογικές συνθήκες εξαρτιόταν από τη χρήση των αυτόχθονων φυλών ζώων φόρτου και άλλων αγροτικών ζώων, αναπτύσσοντας ταυτόχρονα αειφορικές πρακτικές διαχείρισης των ζωικών πόρων (Nehal et al. 2000), που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως οι σημαντικότερες δραστηριότητες των αγροτικών πληθυσμών (Zervas et al. 1983).

Οι αυτόχθονες φυλές αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι των πολιτισμικών τοπίων, όχι μόνο λόγω της αλληλεπίδρασής τους, αλλά και λόγω της χρηστικής τους αξίας ως μέσο διαχείρισης. Ειδικότερα στην περιοχή της Μεσογείου, ο πληθυσμός των αιγοπροβάτων χαρακτηρίζεται από υψηλή παραλλακτικότητα του ζωικού κεφαλαίου, καθώς και περιβαλλοντικών και αγροτικών τεχνικών. Ο σημαντικός ρόλος των φυλών αυτών σχετίζεται με την αξιοποίηση εκτάσεων με μικρή παραγωγικότητα και με την αλληλεπίδραση στην εξέλιξη του τοπίου των δασικών και θαμνωδών μεσογειακών εκτάσεων.

Ωστόσο, στα πλαίσια της εντατικής κτηνοτροφίας επικράτησαν ξενικές φυλές ζώων υψηλής παραγωγικότητας, με μειωμένη συνήθως προσαρμοστικότητα και με υψηλές βιοτικές και διατροφικές απαιτήσεις, σε βάρος των αυτόχθονων. Στην Ευρώπη, οι μισές από τις φυλές αγροτικών ζώων, οι οποίες υπήρχαν στο τέλος του 19^{ου} αιώνα έχουν εξαφανιστεί και το ένα τρίτο των 770 φυλών που απέμειναν απειλείται με εξαφάνιση μέσα στα επόμενα 20 χρόνια. Στη Γερμανία για παράδειγμα, μόνο 5 από τις 33 αυτόχθονες φυλές αγελάδας παραμένουν (Simon and Buchenauer 1993). Στην Ελλάδα υπάρχουν επίσημα καταγεγραμμένες 43 τοπικές φυλές αγροτικών ζώων, όπου περιλαμβάνονται πέντε των βοοειδών, μια βουβαλιού, είκοσι επτά προβάτων, τρεις αιγών, μιας χοίρου και έξι ίππων, αν και θεωρείται δεδομένο ότι υπάρχουν και άλλες (Ministry of Environment, Physical Planning and Public Works 1998). Οι πληθυσμοί των αυτοχθόνων ελληνικών φυλών μειώνονται δραματικά και είδη που επιβίωσαν στην ελληνική ύπαιθρο για χιλιάδες χρόνια κινδυνεύουν με εξαφάνιση μέσα σε λίγες δεκαετίες (Πλασσαρά 2003). Από τις πιο γνωστές φυλές αυτόχθονων ειδών είναι τα άλογα της Θεσσαλίας, Πίνδου και Σκύρου, ο ελληνικός όνος, ο βούβαλος της Μακεδονίας και Θράκης, το Ορεινό πρόβατο της Ηπείρου, το πρόβατο Χίου, η γίδα της Σκοπέλου και από τα βοοειδή, η βραχυκερατική φυλή και η ελληνική στεππική, με δύο τύπους, τη φυλή Κατερίνης και τη φυλή της Συκιάς, στην οποία και επικεντρώνεται η έρευνα της παρούσας εργασίας.

Υλικά και μέθοδοι

Για να αναλυθεί η ιστορική αξία των αυτόχθονων φυλών πρέπει να ληφθούν υπόψη παράμετροι, όπως η αρχαιότητα, ο ρόλος τους στο τοπίο αλλά και στη γαστρονομία, καθώς και η παρουσία τους σε μορφές ανώτερης καλλιτεχνικής έκφρασης (Gandini and Villa 2003).

Στην περιοχή της Σιθωνίας, Ν. Χαλκιδικής, όπου οι αγελάδες της φυλής της Συκιάς διαβιούν ελεύθερα, τα ζώα παρακολουθούνταν σε διάφορες εποχές κατά τα έτη 2003 και 2004 για να καταγραφεί η συμπεριφορά τους και οι συνήθειές τους, και κινηματογραφούνταν με βιντεοκάμερα Sony handycam, μοντέλο ccd-trv95e (κασέτα hi8). Στη συνέχεια, σε ηλεκτρονικό υπολογιστή Pentium 4, έγινε μοντάζ και μίξη ήχου με τη χρήση του προγράμματος Adobe premiere. Πραγματοποιήθηκαν επίσης συνεντεύξεις, με τη μορφή συζήτησης, με τους ιδιοκτήτες των βοοειδών της αυτόχθονης φυλής, με τον πρόεδρο των κτηνοτρόφων και τον κτηνίατρο της περιοχής, καθώς και με τους κατοίκους της Συκιάς.

Αποτελέσματα

Οι ελληνικές αυτόχθονες φυλές αποτελούν σημαντική βιολογική και πολιτισμική κληρονομιά. Είναι αναπόσπαστο μέρος των πολιτισμικών τοπίων, ως ενεργά στοιχεία της παραδοσιακής κοινωνικο-οικονομικής ζωής της ελληνικής υπαίθρου αλλά και λόγω του ενεργού ρόλου τους στη διαμόρφωσή τους.

Τα ελάχιστα άτομα αγελάδας της φυλής της Συκιάς επιβιώνουν εδώ και αιώνες στα υψώματα της Σιθωνίας σε αγελαία μορφή, όντας τέλεια προσαρμοσμένα στο περιβάλλον τους. Τα μορφολογικά χαρακτηριστικά της αγελάδας της Συκιάς είναι τελείως διαφορετικά από τις κεντροευρωπαϊκές αγελάδες γαλακτοπαραγωγής – πρόκειται για μικρόσωμο ζώο εξαιρετικά ευέλικτο. Τα άτομα της αγελάδας της Συκιάς χαρακτηρίζονται από υψηλή ανθεκτικότητα, μειωμένες βιοτικές και διατροφικές απαιτήσεις και υψηλή αναπαραγωγική ικανότητα, δυνατότητα προσαρμογής στις δυσμενείς συνθήκες εκτροφής και διατροφής, που επικρατούν στην περιοχή που διαβιούν. Τα παραπάνω κατέστησαν δυνατή τη συνεχή επιβίωσή τους (Μπελιμπασάκης 1991).

Ο μικρός αριθμός των καθαρόαιμων ατόμων της αγελάδας της Συκιάς εγκυμονεί άμεσες συνέπειες στο πολιτισμικό τοπίο της περιοχής, στο οποίο έχει αποτυπωθεί η επίδραση της βόσκησης τους. Πρέπει να σημειωθεί ότι η αγελάδα της Συκιάς μέχρι και πριν μερικά χρόνια αποτελούσε αναπόσπαστο παράγοντα των πολύτιμων παραδοσιακών αγροδασικών συστημάτων: η μικροσωμία και κατ' επέκταση η ευελιξία της εξασφάλιζε άνετη πρόσβαση μέσα στους φυτευτικούς συνδέσμους των αγροτικών δέντρων (ελιάς και μουριάς) για βόσκηση. Ο εκφυλισμός όμως των αυτόχθονων καθώς και η εισαγωγή ξενόφερτων είναι επικίνδυνος για παραδοσιακά αγροδασικά τοπία (Garcia Trujillo and Mata 2000). Έχει επισημανθεί ότι η ανάπτυξη της κτηνοτροφίας τις τελευταίες δεκαετίες έχει ως αποτέλεσμα τον αποχωρισμό του ζωικού κεφαλαίου από τις τοπικές περιβαλλοντικές συνθήκες. Μια από τις επιπτώσεις είναι ότι η διαδικασία της συνεξέλιξης έχει καταστρατηγηθεί. Αυτό οδηγεί σε καινούργιους περιβαλλοντικούς κινδύνους και κοινωνικά προβλήματα. (Tisdell 1990).

Η καταγραφή και ταξινόμηση της φυλής και στη συνέχεια η χρησιμοποίησή της ως μέσο διαχείρισης του τοπίου της περιοχής είναι αναγκαιότητα και προτεραιότητα. Οι εγχώριες φυλές μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα από οποιοδήποτε ξενικό είδος σε ενδεχόμενες βιοτικές και αβιοτικές περιβαλλοντικές μεταβολές, όντας προικισμένες με τις κατάλληλες κληρονομικές καταβολές που τις καθιστούν ικανές να επιβιώνουν στο περιβάλλον όπου έχουν εξελιχθεί. Πέραν τούτου η προσαρμοστικότητά τους συντελεί στο να έχουν μειωμένες απαιτήσεις, οπότε οι επιπτώσεις τους στο τοπίο και το περιβάλλον είναι μικρές, ενώ η εκτροφή τους είναι οικονομικότερη και αποδίδει τα μέγιστα.

Η υψηλή αναπαραγωγικότητα των ζώων της φυλής σχετίζεται με τον τρόπο εκτροφής τους, κατά τον οποίο τα ζώα βρίσκονται σε διαρκή και έντονη κίνηση, γεγονός που αποδεδειγμένα μειώνει τις πιθανότητες δυστοκιών (Παπαμαρτζιβάνος 2004). Ωστόσο, η συνεχής και απρογραμμάτιστη διασταύρωση των αγελάδων της Συκιάς με ταύρους ξενικών φυλών (Swiss, Limousine, Charolaise) είχε ως αποτέλεσμα τη γενετική μόλυνση του είδους (Μπελιμπασάκης 1991). Σήμερα, σύμφωνα με εκτίμηση των ίδιων των ιδιοκτητών, ο αριθμός των καθαρόαιμων δεν ξεπερνά τα πενήντα άτομα.

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων, η πλειοψηφία των πολιτών αγνοεί την ιδιαίτερη αξία της φυλής της Συκιάς, καθώς και το σημαντικό της ρόλο στη διαμόρφωση και συντήρηση του τοπίου.

Πολιτικό πλαίσιο προστασίας

Η Ελλάδα έχει επικυρώσει τη σύμβαση της Βιολογικής Ποικιλότητας με τον νόμο 2204 του 1994 (Ministry of Environment, Physical Planning and Public Works 1998). Ο σκοπός της Σύμβασης είναι η διατήρηση και η αειφορική χρήση των συστατικών της βιολογικής ποικιλότητας και ο ίσος καταμερισμός των ωφελειών από τη χρήση τους (www.coe.eu.int). Το 1995, δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ. 248 Α /30.11.95) το Προεδρικό Διάταγμα αριθ. 434, που θεσπίζει τα μέτρα για τη διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων (ντόπιων) φυλών των αγροτικών ζώων αλλά και την ευρύτερη περιοχή όπου αυτά διαβιούν. Μια φυλή κατατάσσεται στην κατηγορία «κατάσταση εξαφάνισης», όταν έχει απομείνει περιορισμένος αριθμός θηλυκών ατόμων ή ο αριθμός των αρσενικών ατόμων είναι μικρότερος από δέκα, ανεξάρτητα από το συνολικό αριθμό των θηλυκών ατόμων. Η φυλή της Συκιάς, με αριθμό καθαρόαιμων που δεν ξεπερνά τα πενήντα άτομα, εντάσσεται στην κατηγορία αυτή, πράγμα που σημαίνει ότι ο κίνδυνος εξαφάνισής τους είναι άμεσος, γεγονός που η πλειοψηφία των κατοίκων της περιοχής το αγνοεί, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις διακρίνεται άρνηση και εχθρότητα προς τα ζώα της φυλής. Αποτέλεσμα αυτού είναι ότι, ο πληθυσμός των προστατευόμενων ζώων έχει μειωθεί στο μισό από τη χρονιά εφαρμογής του προεδρικού διατάγματος μέχρι σήμερα.

Η σημειακή εφαρμογή των θεσμοθετημένων πολιτικών πλαισίων δεν μπορεί να εξασφαλίσει την επιβίωση των αυτόχθονων φυλών. Η πολιτική του τοπίου μπορεί να βοηθήσει τους δημιουργούς και τους χρήστες του τοπίου να συνειδητοποιήσουν τη σημαντικότητα αλλά και τη χρηστική αξία των αυτόχθονων φυλών και να προσφέρει μια ολιστική προσέγγιση για τη διατήρησή τους και την αύξηση του αριθμού τους. Για παράδειγμα, τα ζώα της φυλής μπορούν να προσφέρουν βιολογικά προϊόντα άριστης ποιότητας. Τα βιολογικά προϊόντα φέρουν σφραγίδα γνησιότητας, που πιστοποιεί και διαφημίζει την αγνότητά τους αλλά και τον τόπο προέλευσής τους (Ζωιόπουλος και Παπαθεοδώρου 2000). Κατά αυτόν τον τρόπο, εκτός από τα ίδια τα ζώα, προβάλλονται οι τοπικές κοινωνίες, ενισχύεται η οικονομία τους και εξασφαλίζεται εμμέσως και η προστασία των ιδιοκτητών τους, βελτιώνοντας το βιοτικό επίπεδο και διατηρώντας τον πληθυσμό τους.

Η πολιτική του τοπίου λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τις οικολογικές επιπτώσεις αλλά και τις κοινωνικές, αναγκαία συνθήκη για τη διατήρηση των αυτόχθονων φυλών, αφού οι ιδιοκτήτες τους ανήκουν συνήθως σε ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες (Blench 2003). Στην ουσία, αυτοί που μπορούν καλύτερα να διατηρήσουν τις αυτόχθονες φυλές είναι οι δημιουργοί τους: οι αγρο-κτηνοτρόφοι μικρής κλίμακας και ειδικά για τα ελληνικά δεδομένα, οι παραδοσιακοί κτηνοτρόφοι. Στην περιοχή της Συκιάς, συνδυάζοντας την πολιτική του τοπίου και των χρήσεων γης με κατάλληλο λιβαδοπονικό σχεδιασμό μπορεί να εφαρμοσθεί εκτατική κτηνοτροφία, βασιζόμενη στα ευέλικτα, μικρόσωμα, ανθεκτικά, αυτόρρηκτα και άριστα προσαρμοσμένα ντόπια ζώα, με σκοπό όχι μόνο την αξιοποίηση της φυλής της Συκιάς αλλά και την αναβάθμιση των εγκαταλειμμένων λιβαδικών οικοσυστημάτων με αύξηση της βιοποικιλότητας, τη βελτίωση του εδάφους, τη συντήρηση των αγροδασικών συστημάτων, τη διαχείριση των πολιτισμικών τοπίων και την ανάπτυξη του αγροτουρισμού ή και του γαστρονομικού τουρισμού.

Συμπεράσματα και προτάσεις

Τα αυτόχθονα οικόσιτα είδη ζώων μπορούν να προσαρμοστούν καλύτερα από οποιοδήποτε ξενικό είδος σε ενδεχόμενες βιοτικές και αβιοτικές περιβαλλοντικές μεταβολές, όντας προικισμένα με τις κατάλληλες κληρονομικές καταβολές, που τα καθιστά ικανά να επιβιώνουν στο περιβάλλον όπου έχουν εξελιχθεί. Πέραν τούτου, η προσαρμοστικότητά τους συντελεί στο να έχουν μειωμένες απαιτήσεις, ώστε η εκτροφή τους να είναι περιβαλλοντικά

και διατροφικά οικονομικότερη και να αποδίδει τα μέγιστα, ενώ παράλληλα είναι δυνατόν να αποτελέσουν μέσο διαχείρισης των πολιτισμικών τοπίων, με καθοριστικό ρόλο στην εκλογή των χρήσεων γης και στη διαμόρφωση της δομής και της σύνθεσης του τοπίου.

Η προστασία των ελληνικών αυτόχθονων φυλών μπορεί να συνδυαστεί με την ανάπτυξη του αγροτουρισμού, δραστηριότητα που κερδίζει όλο και περισσότερο την προτίμηση του σύγχρονου ανθρώπου. Προτείνεται τόσο στην περιοχή της Συκιάς, όσο και γενικότερα, η δημιουργία κτηνοτροφικών πάρκων και περιβαλλοντικών κέντρων, όπου θα είναι δυνατή η επιστημονική έρευνα και μελέτη καθώς και η υποδοχή, περιήγηση των επισκεπτών, η συμμετοχή τους στη φροντίδα των ζώων και η παρατήρηση τους στο φυσικό τους περιβάλλον. Πρωταρχικό μέλημα όμως είναι η προστασία της αυτόχθονης φυλής της Συκιάς και η διασφάλιση του πληθυσμού της πάνω από τα όρια επικινδυνότητας. Για να επιτευχθεί αυτό είναι απαραίτητη η καταγραφή των ατόμων της φυλής, η λήψη μέτρων, η ενημέρωση των πολιτών, καθώς και η προσφορά κινήτρων στους κατοίκους της περιοχής, που θα αποσκοπεί στη διασφάλιση της ζώσας κληρονομιάς τους.

Βιβλιογραφία

- Blench, R. 2003. The conservation of agrobiodiversity: ethics and economics. Paper Given at the 2nd Henry Wallace Inter-American Scientific Conference, San José, 19th-21st March.
- Ζωιόπουλος, Π. και Α. Παπαθεοδώρου. 2000. Βιολογική κτηνοτροφία. Παραγωγή ζωικών προϊόντων με βιολογικό τρόπο. Αθήνα, σελ 89.
- Gandini, G. C. and E. Villa. 2003. Analysis of the cultural value of local livestock breeds: a methodology. *Journal of Animal Breeding and Genetics*, 120 (1):1-5.
- Garcia Trujillo, R. and C. Mata. 2000. The Dehesa: an extensive livestock system in the Iberian Peninsula. P. 40-49. In: Diversity of livestock systems and definition of animal welfare. (M. Hovi and R. Garcia Trujillo eds). Proceedings of the Second NAHWOA Workshop, Cordoba, 8-11 January 2000.
- Ministry of Environment, Physical Planning and Public Works General Directorate For Environment, Natural Environment Management Section. 1998. First national report on the convention on biological diversity Greece January 1998, <http://www.biodiv.org/doc/world/gr/gr-nr-01-en.pdf>
- Μπελιμπασάκης, Ν. 1991. Γενετική δομή των βοοειδών της φυλής «Συκιάς Χαλκιδικής». Θεσσαλονίκη, σελ 122.
- Nehal, A.F. and K.S. Rao. 2000. Conservation and Utilization of Indigenous Cattle and Livestock among the Transhumant Pastoralists of Kumaun Himalaya (India), *Journal of Environmental Systems*, 27 (4):317 – 329.
- Παπαμαρτζιβάνος, Χ. 2004. Κτηνίατρος, Αγροτ. Κτηνιατρείο Νικήτης. Προσωπική επικοινωνία.
- Πλασσαρά, Κ. 2003. Τα ελληνικά ζώα χάνονται. Άλογα, σκύλοι, αγροτικά. Ένας άγνωστος θησαυρός στο δρόμο του αφανισμού. Θεσσαλονίκη, σελ 44.
- Simon and Buchenauer. 1993. <http://www.fao.org/docrep/v1650t/v1650t0y.htm>
- Σιόλιου – Καλουδοπούλου, Μ. και Ι. Ισπικούδης 2004. Η πολιτική του τοπίου. σελ. 93-100. Πρακτικά 11^{ου} Πανελληνίου Δασολογικού Συνεδρίου: Δασική Πολιτική, Πρεμνοφυή Δάση, Προστασία Φυσικού Περιβάλλοντος. Αρχαία Ολυμπία, 3 Οκτωβρίου 2003, έκδοση ΓΕΩΤ.Ε.Ε.
- Solti, L., E.G. Crichton, N.M. Loskutoff and S. Cseh. 2000. Economical and ecological importance of indigenous livestock and the application of assisted reproduction to their preservation. *Theriogenology*. 53(1):149-162.
- Tisdell, C. A. 1990. Economics and the Debate about the Preservation of Species, Crop Varieties and Genetic Diversity, *Ecological Economics*, 12:77-90.

Φ.Ε.Κ. 248 Α / 30.11.1995. Θέσπιση μέτρων για τη διατήρηση και προστασία των αυτόχθονων (ντόπιων) φυλών των αγροτικών ζώων. Προεδρ. Διάταγμα αριθ. 434, Τεύχος δεύτερο, αρ. φύλλου 248. Αθήνα.

www.coe.eu.int

Zervas, N., J. Boyazoglu and J. Hatziminaoglou. 1983. The potential of Mediterranean sheep breeds for milk and meat production: Strategies of improvement. In: Proc. Intern. Symp. on Production of Sheep and Goat in Mediterranean Area, EAAP, October 17-21, 1983, Ankara, Turkey, p. 1-23.

Native livestock breeds as management tool of cultural landscapes

I. Ispikoudis, M.K. Sioliou, D. Orphanidou and G. Katsidis

Aristotle University of Thessaloniki, Laboratory of Rangeland Ecology (286),
541 24 Thessaloniki

Summary

There is global effort recent years for recognition, protection and promotion of both natural and cultural heritage. Greece has to show not only the ancient monuments and the remarkable variety of natural landscapes, but a great national heritage as well, which is the native livestock breeds. Rare breeds, which constituted important factors for the configuration of the Greek cultural landscapes for many centuries, contributed to the survival and prosperity of the societies and which have been ornamental component of masterpieces of the Greek art. Each breed survives and produce, as much as possible, into the environment in which it has been created and evolved through the natural selection. Combining landscape policy and land uses with the appropriate silvopastoral planning, extensive livestock husbandry can be practiced, based on flexible, runt, tough, self-sufficient and adapted Greek breeds, to upgrade the abandoned pastoral ecosystems increasing biodiversity, to manage cultural landscapes and to develop agrotourism as well. Interaction between cultural landscapes and the native livestock breeds could constitute subject for scientific research and serve educational and ethnological purposes as well. Native breeds could be a management tool of the cultural landscapes.

Key words: Landscape policy, extensive livestock husbandry, agrotourism.